

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

F. K. Kocserga

Talajvédő fásítási munkák az üzbéki szoc. szovjet köztársaságban. (Ljesz i Sztyepj 1949. 6. sz.)

Üzbekisztán, lefolyás nélküli zárt medencét alkotva, Közép-Ázsia kellős közepén terül el. A köztársaság területe földtani és földrajzi szempontból a legváltozatosabb képet mutatja.

A víz erős lemosó hatása a hegyi körzetek talajainak elszegényedésére vezet. Ez a folyamat főleg a 25–30°-os meredekségű, mezőgazdaságilag művelt oldalakon fejlődik ki erősen.

A felszíni lefolyás összpontosulása következtében a talajle mosás kimosásba megy át. A hegyekben képződött vadpatakok nagy nemzetgazdasági károkat idéznek elő. Az erősen lemosott területek a mezőgazdasági művelés számára teljesen veszendőbe mennek.

Üzbekisztán tervszerű fásítását csak a Nagy Októberi Forradalom után kezdték meg. 1924-ben indultak meg a fiatal köztársaságban a homokkötési és 1927-ben a vadpatakszabályozási munkák.

Ezek a vidék vízgazdálkodásának megjavítására, az erózió elleni harcra és a vízmosások megkötésére irányuló munkák gazdasági és erdő-

telepítési vonalon folynak. A gazdasági intézkedések sorába tartoznak: a növények természetes felújulásának elősegítése, a legeltetés szabályozása és a rétek javítása, a Viljamsz-féle talajerőgazdálkodási (fűves vetésforgó-) rendszer bevezetése, az évelő füvek meghonosítása stb. A vízmosáskötési műszaki munkák pedig a vízmosások lejtős oldalain és medreiben végzendő szabályozási munkából állanak. Az oldalakat terraszírozzák, sáncolják, a medrekben pedig gátakat építenek. Abban az esetben, ha a vadpatakok káros hatását nem lehet megszüntetni a vízgyűjtőszakaszon, akkor a hordaléklerakó szakaszon hajtják végre a szükséges védőintézkedéseket (hordalékfelfogó aknákat, terelőtöltéseket, surrantók építése, a túlfolyó víznek áttelelése az egyik vízgyűjtő területre a másik vízgyűjtő területre, csövezés stb.). A fásítás pedig kiterjed mind a terraszírozott, mind pedig a terraszírozatlan oldalakra, valamint a medrekre is.

Üzbekisztán viszonyai közepette az erdőknek rendkívül nagy talajvédő és gazdasági jelentőségük van.

A védőintézkedések tervezése során az intézkedéseket az egyes körzetekre nézve úgy kell megválasztani, hogy azok a szükséges talajvédő hatáson kívül a legnagyobb gazdasági eredményt is szolgáltassák.

H.

KÜLÖNFÉLÉK

AZ ÖNKÖLTSÉGCSÖKKENTÉS KÉRDÉSE AZ ERDŐGONDNOKSÁGOKNÁL

Madas László

(Nagykovácsi)

Cikkem célja, hogy az erdőgondnokság dolgozóinak, akik a tulajdonképpeni üzemi munkát elvégzik, megvilágítsam és rendszerezem azokat a lehetőségeket, feladatokat, melyek az ő munkakörükben e kérdéssel összefüggnek.

Valamely elvégzendő munka önköltségesökkenése a következő tényezők helyes kialakításával érhető el: 1. A munka termelékenységének fokozása, 2. Selejtezőkkel, 3. Takarékoság.

Sohase felejtjük el, hogy az önköltségesökkenést csak a vezetés és a dolgozók legszorosabb együttműködése biztosíthatja.

1. A munka termelékenységének fokozása.

A tőkés társadalmi rendben igen egyszerű módon vélték elérni ezen alapvető fontosságú kérdés megoldását: használjuk ki a munkás munkarejét a lehetőségek végső határáig, akár a munkaidő felemelésével (14–16 órás munkanapok), vagy hasonló rendszerek bevezetésével. A szocialista társadalomban megváltozott a dolgozónak a munkához való viszonya, mely körülmény lehetővé teszi olyan módszerek kialakítását az önköltségesökkenés terén, mint: a) a munkafolyamat szakszerű és szabatos megszervezése és annak következetes végrehajtása; b) új és jó szármok és gépek alkalmazása; c) a munkaverseny; d) újítási mozgalom; e) új szocialista munkaerőköles.

Ad a) Amíg az ipari termelésben nagy könnyebbséget jelent a gyártási menet precíz kidol-

gozása és annak következetes betartása, a szakmunkásoknak már meglévő csapata, az időjárás viszonylagosságaitól való igen kismérvű függés, valamint a munkának aránylag kis területre való összpontosítása, addig az erdőgazdaságban ezen adottságok hiánya, illetve ellenkező irányú fejlődése gátolta e faktor helyes kialakítását. Mi a helyzet ma az erdőgazdaságban e téren? A kollektívszerződés időnormái, a már kialakult általános és helyi teljesítménynormák lehetővé teszik az erdőgondnok, illetve védkerületvezető számára, hogy pontosan megállapíthassa a kérdéses munkafolyamat részlelmunkáinak időszükségletét. Ennek alapján megszervezhető a részlelmunkák legcélszerűbb, leggazdaságosabb egymásbakapcsolódása, valamint a pontos munkaerőszükséglet. A teljesítményi lehetőségek helyes felismerése, ezek állandó vizsgálata és az ezeken alapuló munkaerőgazdálkodás megszervezése egyik legfontosabb záloga a kérdés helyes megoldásának. (Gyakorlati példát a mesterséges erdőültetés köréből veszek. A feladat volt egy rosszul felújult sarj fiatalos pótlása lejtős oldalon, között agyagtalajon. A felújítás két éves hegyijuhar-csemelékkel történt, melyek főgyökérzetét visszametszettük. A rendelkezésünkre álló időnormák alapján beosztásunk a következő volt: két gödörásó és egy ültető képezett egy erdőültető csoportot. A teljesítmény 450 darab volt egy-egy munkanap alatt.

A megfigyelések azt mutatták, hogy az ültető munkaereje nincs kihasználva. Az átesoportosítás után, amikor is három gödörös és egy ültető képezte az erdősítő csoportot, a teljesítmény felment naponként 850—950 darabra. Áttérve kétéves feketefenyő ültetésére, nedves agyagtalajon, itt már minden gödörös mellé kellett egy ültetőt beosztani, mivel a hosszabb gyökérzet és a nedves rögök szétmorzsolása több időt vett igénybe.) *Igen fontos, hogy minden egyes munkafolyamatot, mely az üzemben előfordul, a legapróbb részletekig kiemezzük, megállapítsuk a helyes idő- és anyag-szükségletét. Szakszerűen és racionálisan elvégezzük a munka megszervezését és a munkaerőszükségletet ennek megfelelően beállítjuk.* Elengedhetetlen a gondnokságokon belül az időnkénti megbeszélések. Itt nemcsak a felvetődő problémák korszerű megoldását lehet elintézni, hanem ami igen fontos, az egyéni tapasztalatok kiértékelését és hasznosítását is.

A magyar erdőgazdaság korszerű átszervezésének egyik főcélja az erdei szakmunkáskérdés megoldása. Ennek nagy fontosságát mindenki elismeri és méltányolja.

Az időjárás behatásaival szemben felvesszük a harcot. Irányt mutat a Szovjetunió élenjáró biológiai eredményei (Micsurin) és hatalmas erdősítési terve.

Amint láthatjuk, a mai erdőgazdaságunk fejlődési alapfeltételei e téren közel azonosak az ipari termelésével tehát rajtunk a sor, hogy elérjük annak színvonalát.

Ad b) „Népi demokráciánk hatalmas erőfeszítéseket tesz, hogy mezőgazdaságunk elmaradottságát felszámolja. Nagy űrben fogjuk a dolgozó parasztság rendelkezésére bocsátani a legmodernebb talajművelési eszközöket.“ (Rákosi.) Megvan a lehetőség arra, hogy erdőgazdaságunk is a legkorszerűbb, legjobb szerszámokat, gépi berendezéseket kapja kézbe. Tudott dolog, hogy jó szerszámok a munka termelékenységére mindenél jobban emelhető. Az erdőgondnok legyen azon — addig is, amíg az NV-ok központi intézkedéssel rendezik a kérdést —, hogy ha nem is egyszerre, de apránként beszerezze a legszükségesebb szerszámokat, melyekre az erdőművelési munkáknál szüksége van. A helyzet ugyanis az, hogy a dolgozók hozzák a saját rossz, elavult, hiányos szerszámokat, melyekkel a legjobb akarat mellett sem érhető el a kívánt eredmény. Ásó, kapu, csákány, veder, gereblye, különböző fűrészek, fejszék stb. okvetlen beállíthatók a heti igénylések keretében. Megéri az utána járást.

Ad c) és d) Hatalmas lehetőségeket tartogat a munka termelékenységének emelésére a munkaverseny és az újítási mozgalom gyakorlati megvalósítása. E sorok leírásakor előttem van gondnoktársam sok éjszakai túlórától fáradt arca. Hát igen. Az elmúlt termelési és szállítási eredmények kiértékelése, a központi követelmények szerinti kimutatások összeállítások sok-sok órába, fejtörésbe, „átesoportosításba“ került, de végre elment a jelentés... Vajjon a munkaverseny lényegét: a munka elvégzésének ideje alatt a verseny szellemének felbraztását a helyesen megalkotott munkácsoporatok között, annak állandó fenntartását, sőt fokozását, a versenyételek betartásának ellenőrzését, a versenyben magában rejlő feszítőerő kihasználását milyen mértékben valósította meg? Ezen áll vagy bukik a munkaverseny egész jelentősége. A kimutatás sok mindent elbír. Vajjon

alkalmazta-e és helyesen alkalmazta-e azokat az eszközöket, melyek a versenykedvet a dolgozóknak felkeltik? A többkeresetet, a nagyobb kenyeret; a munkásöntudatot; a szocialista hazá építésének nagyszerűségét; az önbecsülés érzését? Nem könnyű feladat, de a kézzelfogható eredmény kárpótol a fáradtságért. Ma már nagyjából kialakultak azok a szempontok, amelyek alapján képezik az erdőgazdasági munkaversenyek. Ezek gondos át tanulmányozása, a versenykedv felkeltésének gyakorlati keresztülvitelét célzó intézkedések átgondolása képezik a gondnok teendőit e téren.

Újítási mozgalom. Újabb teherterhelés az adminisztratív súlytól már ügyis kétrét görnyedt gondnok vállán. Adminisztráció. Az ember csak rá gondol és máris elveszíti minden vitalitását, munkakedvét, lelkesedését. Ez az a minden ambíciót, törekvést agyonütő dorong. Rajta, itt az alkalom. Kapeszódjunk bele a mozgalomba. Álljunk elő a javaslatok tömegével; napvilágra az évek óta a koponyákba elrejtett észszerűsítésekkel. Minden gondnok igen jól tudja, mennyi megfelelő szak tudású beosztottra van szüksége, hogy jó munka-beosztással az adminisztratív munkát el tudja végezni. Hogy a gondnok el tudja végezni az összes erdőművelési munkálatokat a legjobban és a legkisebb önköltséggel, csak úgy érhető el, ha munkaidejének, munkakedvének, szaktudásának nyolevan százalékát kint a kerületben használja fel. Saját példánk mutatja, mily rendkívül nagy jelentőségű az újítási mozgalomnak a gyakorlati életben való megvalósítása. Ismerjük fel annak jelenőségét, hogy újítani legjobban az tud, aki hosszú éveket töltött már el ugyanabban a munkában, annak minden problémájával tisztában van és a saját fáradtságán tanulta meg munkája megkönnyítésének esetleges módjait. (Minden újítás bevezetése csökkenti az önköltséget.) Kapeszjuk be tehát az üzem összes dolgozóját az újítási mozgalomba. (Egyik védkerületvezetőm csemeték ültetésénél villás ültetőpálcát alkalmazott. Ezen egyszerű újítással 32 százalékos időmegtakarítást, minőségben pedig 20 százalékos javulást ért el. Ma már az egész gondnokság területén ezzel az eljárással igen jó eredményeket értünk el.) Nincs az a munkafolyamatunk, nincs az a munkamozzanatunk, amelyet egy kis találékonysággal, szak tudással gyorsabban és jobban ne lehetne elvégezni.

Ad e) A munka termelékenységének fokozásához nem utolsó sorban járul hozzá az új szocialista munkaerőcs. Ennek kialakítása és kihasználása fontos feladatunk. „Tudja, hogy népi demokráciánk számára legfőbb érték maga az eleven, dolgozó ember. Az a jelző, hogy termelj többet, jobban élsz, már új, mélyebb értelmet kapott. Ez a felismerés eredményezte, hogy a munka a régi robotból a dícsőség és becsület ügyévé, a nemzetépítés és szocializmus építésének nagy ügyévé vált.“ (Rákosi.)

2. Selejtesökkentés.

E tényező önköltségesökkentő hatásának tág tere nyílik az erdőgondnokságokban. Irodában például számlák elrontásának felesleges másolatok elkészítésének, hibás felfogásban megírt ügyiratoknak kiküszöbölése. E tényező mélyen bele nyúl az erdőművelési és erdőhasználati munkálatokba is. Kezdődik a csemetekertek szakszerű művelésénél, a csemeték ápolásánál, újbóli elülte-

tésénél, folytatódik a szertakhasználás gazdaságos és szakszerű végrehajtásánál. Hány rossz manipulálás vezetett nagymennyiségű selejt felhalmozódásához. Mennél értékesebbek a választékok, mennél kisebb a selejt, annál inkább csökken az önköltség.

3. Takarékoság.

Országos méretű mozzalommá vált a takarékoság. Milliókat mentenek meg nemesebb, értékesebb célokra lelkiismeretes, gondos takarékos dolgozók. Gondosan vegyük figyelembe gondnoksgunk összes munkaterületeit és vizsgáljuk át a

lehetőségeket. Következésképpen hajtsuk végre kitűzött tervünket és az eredmény nem marad el.

Kiértékelve az eddig olvasottakat, láthatjuk, hogy az önköltségek csökkentés legfontosabb tényezője a munka termelékenységének emelése. Ismerjük most már a lehetőségeket, az eszközöket, fogjunk hozzá a munkához. E cikk olvasása nyomán talán támad egy új gondolata az olvasónak, talán a még hiányzó kis lendületet megadja a tétovázónak, hogy rálépjen arra az útra, melynek célja a magyar erdészet feladatainak sikeres megoldása az elkövetkezendő ötéves tervben.

A KÉKCSŐRŰ RÉCE ELŐFORDULÁSA ÉS KÖLTÉSE BARANYÁBAN 1949-BEN

Mikolás Kálmán

(Lovasberény)

A kékesőrű récét (*Erismatura leucocephala* Scop.), a Magyarország területén előforduló vadrécefajok egyik legritkább alakját, Herman Ottó ismertette először a magyar irodalomban és az ő munkái alapján jelentette be Brehm Alfréd e madár magyar honi előfordulását Berlinben 1879-ben. Herman Ottó előtt ugyan már Petényi János Salamon is készített feljegyzéseket a kékesőrű récéről, azonban az ő munkái — halála után részben elkallódván — Herman Ottó vonatkozó megfigyeléseinek nyilvánosságra hozatala idején még senki előtt nem voltak ismeretesekek, hanem csak később kerültek elő. E madarat az összes magyar forrásmunkák, mint Madarász Gyula, Chernel István, Nagy Jenő stb. művei, továbbá az átdolgozott magyar Brehm is, mint unikumot emlegeti. A kékesőrű récéről a „Kócsag” 1929. évi 2. számában dr. Greschik Jenő írt nagyszabású tanulmányt, amely — összefoglalván úgyszólván mindent, ami e ritka fajról eddig magyarországi: magyar, angol és német kutatások alapján megjelent — adja a madár leírását, általános és honi elterjedését, továbbá az addigi (1929.) gyűjtések eredményét. E tanulmány bevezető része hazánk jellemző formákban gazdag madárvilágában „kétségtelenül első helyen” álló alak gyanánt jelöli meg a kékesőrű récét, mely a bukókaesák (*Fuligulinae*) aloszaládjába tartozik, 6–7 faja van, melyek előfordulnak Európán kívül Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália földjén is. Európában e fajokból csak az *Erismatura leucocephala* ismeretes és eddigi lelőhelyei után biztos előfordulása volt Spanyolországból, Olaszországból, a földközítengeri szigetektől, a Szovjetunió déli részéből, továbbá a Volga és Ural folyók vidékéről, ahol az 50–51. szélességi fokig költ is. Magyarországon általában igen ritka és kevés helyen költ, a többi európai országokban pedig (Franciaország, Hollandia, Dánia, Németország stb.) csak igen ritka átvonuló gyanánt tűnik fel, de költése nem fordul elő.

Mielőtt e ritka és érdekes faj hazai előfordulásával, majd pedig baranyai megjelenésével és költésével foglalkoznánk, adni szeretném annak — inkább csak a feltűnő jellegzetességei által felvázolt — rövid leírását. A ké-

csőrű réce annyira elüt a magyar avifaunában előforduló másik 20 vadkaesától, hogy azokkal az sem tudja összetéveszteni, aki egyébként a vízivad változatos és elmélyültebb ismereteket kívánó világában kevéssé járatos. Vadászati nyelven szólva a kékesőrű réce a „középkacsák” csoportjába volna sorolható, amennyiben a nagyrécéknél (pl a tőkésnél) kisebb, az apróknál pedig (cigány, bőjti, esörgő) nagyobb. Általános benyomás szerint a középkacsákhoz tartozó kanalas récénél nagyobb testtömegű, de már a barátrécénél kisebb. Elüt talán minden más récétől azáltal, hogy melle, hasi tája és háta igen széles és lapos, erősen emlékeztet valami laposhasú csónakra, vagy uszályra. Mellének és hasának struktúrája külső alak-tani szemléletre közelebb áll a vöcsökhöz, mint a vadrécékhez. A másik igen feltűnő alaki különbsége a többi fajhoz viszonyítva az, hogy a farka egysíkú, támasztollak nélküli, vékony lemez, amelyet olyan tartásban hordoz, hogy majdnem merőleges a háta vonalára. Ez a fark középhosszú és hegyesedő, valamennyire emlékeztet a harkályfélék erős csévélő farkára, de pl a frissen lőtt és vízből kiemelt kékesőrű récén egészen olyan benyomást kelt és olyan tapintást ad, mint a hal uszonya. Tehát a széles és lapos test, továbbá az egylemező, felfelé álló fark volna talán a legjellemzőbb alaki ismertetőjel a szabadban való megismeréshez.

Színét illetőleg összetéveszthetetlen azáltal, hogy töben erősen púpos, nefelejcské csőre van, amely messziről jóformán fehérnek látszik és ez a csőr csatlakozik a tetőrészt kivéve tisztaféher fejhez és pofákhoz, amelyeknek állandóan nedves, villogó fehér tollazata élesen elüt a sötét nyaktól, ez felülről fekete gyűrűben kezdődik, amely szín elől a begyen, fent pedig a háton át átmeleg az egész test-tollazatot jellemző barna színbe. Testének barna tollazata begy táján majdnem gesztenyevörös, has felé fakó, hátán pedig szürkés árnyalatú barna — hasonlít a fácautyúk iromba ruhájára. A tollakon a mustrázás egész enyhe, nincs rajta sem tarkaság, sem pedig szárnytükör, úgyhogy csak vízen járhatván hozzá a madár meglátásához, az — állandóan nedves tollazatában — a távesőben egyszínű

barnát mutat, melynek sötét nyakán igen feltűnően csillog a fehér fej és az ugyancsak igen világos képet adó égszínkék, eléggé nagyméretű csőr. Ilyen színeződésű vízimadarunk (világoskék csőr, fehér fej, sötét test) több nincs, úgy-hogy aki elé ilyesmi bukkan, annak érdemes nagyon figyelnie. Szándékosan mellőzöm részletes leírását, mert csak azokat az alakú és színeződési teljesen egyéni jellegzetességeit akartam kiemelni, amelyek a szabadban dolgozó megfigyelőt érintik. Aki e jelek után — amelyek hangsúlyozom, nem lelhetők fel más madárnál — ráismer a kékesőrü récére, komoly szolgálatot tesz a tudománynak és leghelyesebben cselekszik, ha — azt erős megfigyelés alatt tartva — észleletét azonnal jelenti a Madártani Intézetnek és a Vadkísérleti Állomásnak.

Hazánkban a kékesőrü réce megjelenése 1914-ig az erdélyi Mezőségről, az Örkény-környéki szikes tavakról, a Fertőről és a Velencei tóról bizonyítottatott be lőtt példánnyal. Mezőségi és velenceitavi szórványos költése bizonyosnak vehető, részben oológiai* gyűjtés, részben a kikelt fészkaljak megbízható megfigyelése alapján. A Mezőségen, az ottani tavakon Danford és Harvie Brown angol ornitológusok 1874 májusában megfigyelték és gyűjtötték, a magyar elejtésű darabok nagyobb része a Nemzeti Múzeumba, kisebb részben magángyűjteménybe kerültek. A Nemzeti Múzeum példányainak méretadatai dr. Greschik Jenő hivatkozott tanulmányában megtalálhatók.

A Nimród Vadászujságban a 30-as évekből emlékezem még egy híradásra, amely szerint valaki a hortobágyi halastavakon lőtt egy himet.

Több előfordulását az irodalomból nem ismerem és — bár több mint 25 éven át sokat tanulmányoztam a Fertő tavat és a Hanság álló- és folyóvizeit, a Kőrösök, a Maros és a Felső-Tisza, majd az Al-Duna és a déldunántúli halastavak vizeit — a kékesőrü récével soha írottomban nem találkoztam és senkitől sem jutott hozzám olyan hír sem, amelyből erre a ritka madárra lehetett volna gondolni.

1949 május havának utolsó harmadában a vadászati rezervátumot képező pellérdi (Baranya vm.) halastavakon megjelent három darab. Ezeket gondos megfigyelés alá vettem és ottani munkatársamat is minden szükséges felől eligazítottam, azért, hogy az irodalmunkban úgyszólamó megglehetősen vékonyan ismertett életmódja felől minél teljesebb képet állíthassak össze. A pellérdi halastavakra íly későn (május 25.!) megérkezett három példányból kettő hím volt, egy pedig tojó. Ezt a nemek színkülönbségének ismerete nélkül is könnyű volt megállapítani abból, hogy a három feltűnő és keveset mozgó madár akkoriban nem élt nyugodtan, hanem láthatólag a két gácsér küzdelemben állott az egy tojóért. Veszekedésük inkább csak annyiból állott, hogy ha ketten együtt voltak, akkor a harmadik alkalmatlankodott, mire a tojó 15—20 m-t odábbrepülvén, az őt rögtön követő két hím stratégiai helyzete is megváltozott, viszonylagos rövid békeség lett, addig, amíg a gácsérok újra nem kezdtek. Hevesebb összeütközést egysezer sem láttam, igaz, hogy a tojó preventíve mindig kikerülte ezt. Ha nyugodtan ültek a vizen, szépen

megvoltak hárman együtt, mindig csak kisebb csapat (4—12 fő) szárcsa, vagy cigányréce, esetleg vöcskők társaságában. Nagyobb, nyílt vizen időző szárcsacsapatok, továbbá vadrécesereggek közé sohasem csatlakoztak és más réce, mint cigányréce társaságában nem is láttam őket. Bár túlnyomórészt a szárcsákkal együtt viribelték a tavon, semmikép sem merném állítani, hogy a kékesőrü réce szimbiózisban élne a szárcsával. Együttlétüket megfigyeléseim alapján annak tulajdonítom, hogy a kékesőrü réce nem szívesen repül és ebből következően valószínűleg rossz repülő is — mit keresne tehát a viharosan és magasan elhúzó vadrécefajok társaságában, amikor olyan riasztás esetén, amitől a szárcsa már elbiceklizik a maga groteszk módján, a kékesőrü réce — miként a vöcsök — inkább bukva és víz alatt úszva menekül; általában sokkal nagyobb (3—500 m) utat téve meg alámerült úszásban, mint szárnyon. Sohasem láttam kb. 300 méteres távolságnál nagyobb darabot repülni és mindig egészen alacsonyan, legfeljebb 2 m magasan repültek. Ha a körgáton lévő fák miatt — egyik tórol a másikra átszállván — kénytelen volt magasabbra emelkedni, akkor sem repült sohasem magasabban a telefondrótok magas-

ságánál, de ezt is csak addig tartotta, ameddig az ágak erre kényszerítették. Azt hiszem, ez az oka annak, hogy ha társaság kell nekik, akkor szárcsákkal vannak együtt, vagy — mint többször láttam — búbos- és kisvöcskökkel is, mert a magas röpképességű többi kacsafaj között nemigen volna mit kersniök. Hogy a cigányrécékkel többször előfordulnak, azt azzal magyarázom, hogy ezek a kis kacsa-k még a legjámborabbak a többihez képest és ezek inkább befogadják magános, ritka rokonaikat. Ez lenne a kékesőrü réce és szárcsa feltételezett szimbiózisára vonatkozó megfigyelésem, mely együttélés problémáját dr. Greschik Jenő többször említett tanulmányában nyílt kérdés gyanánt hagyott.

A pellérdi három kékesőrüt már több mint egy hónapja figyeltem és a látottakból arra a hitre jutottam, hogy ebből a háromszögből nem igen lesz család, azért az egyik himet 1949 június 22-én lelőttem. Azt gondoltam, hogy lövésem kevéssé zavarja majd a megmaradó kettőt, mint ahogy a harmadik zavarja azokat. Halogatni sem lehetett a lelövést, mert június vége lévén, utolsó ideje volt a letojásnak, amelynek megnemtörténetét biztosra vettem.

* Oológia = tojásismerettan.

mert hiszen a tojó állandóan látható volt. A felesleges hím lelövése után a nyugalmi állapot bekövetkezett és a jelek szerint megtörténhetett a fészekalj lerakása. A hím gyakran volt szárcsa-, vagy cigányrécétársaságban egyedül, a tojó kevesebbet, de még mindig eléggé sokat volt látható. Leginkább a déli és koradélutáni időkben szokta fészket otthagyni, de ilyenkor mindig több órára. A kotlós sohasem vegyült más madarak társaságába és ha nem egyedül strandolgatott, akkor legfeljebb gácsérjával úszkált, vagy dangubált a békaleses vizeken. Csónak, rétisas, sólyom, vagy más veszedelem közeledtére a kotló soha nem kelt szárnyra, hanem víz alá bukva menekült, nem egyszer úgy, hogy alámerülése után többet aznap nem is volt látható, ami azt jelentette, hogy nem egyszer 800 m-es távolságtól is beúszott a parti nádszegélybe, ahol fészke volt. A hím sem szállott fel ilyenkor sohasem, hanem az is víz alá merülve tűnt el. Fészket megkeresni, sohasem próbáltam, mert nem kockáztathattam meg azt, hogy a fészek valami ügyetlenség folytán megsemmisüljön, tudomásra jusson, vagy esetleg a réce elhagyja megbolygatott fészket. Ez a kockázat nem áll arányban 1—2 tojás begyűjtésével ilyen ritka madárnál, melynek valóban prehisztorikus külseje amúgyis arra a gondolatra ébreszti a természet ismerőjét, hogy ez a madárfaj valószínűleg szintén a kipusztuló fajok egyre nagyobb csoportjához tartozik.

A kékesörű pár igen későre maradt költése idején egyre ritkábban lett látható; ennek oka nyilván a vedlés is lehetett, amiről meg is győződünk. Az amúgyis gyengén repülő, inkább vízre teremtett madár erősen kivédett, farktollai is teljesen kihullottak. Érthető tehát, hogy feltételezetten meglévő fiókáikkal együtt a lehető legrejtettebb életmódot folytatták és jóformán teljesen eltűntek hetekre szem elől,

míg végre szeptember elején szem elé került a pár nyolc darab szépen fejlett, de még nem teljesen tollas fiókéval. Ezekből igen szükséges lett volna legalább egy darabot begyűjteni, mert egy lőtt példány megszerzése kétségen felül bizonyítaná e különös és ritka madár dél-dunántúli fészkelését és költését, amelyről az általam ismert szakirodalomban eddig még csak említést sem találtam.

Örvendetes lenne, ha beszámolómmal folytán a vizek partján élő kartársak felfigyelnének e madarra és gyarapítanák az amúgyis gyér előfordulási és megfigyelési adatokat.

A június 22-én elejtett hím még nászruhás volt és tollazata, főleg a csak felülnezetben látható, tehát szabadban nem szemrevételezhető feketés tarkófoltja alapján ítélve, öreg gácsér lehetett. Méretei megütötték a legnagyobb magyar előfordulású darabok méreteit. Körülbelül 35 méterről, 12-es kaliberű puskából 10-es söréttel löve, csak a kézbevétel után derült ki, hogy a madár mindkét felső lábszárcsontja eltört, mellén és szeme alatt a fején erősen vérzett. Mégis többször bukva próbált menekülni a kutya elől és az több bukás után csak akkor tudta felvenni, amikor nyilván az egyre erősebb belső elvérzés folytán képtelen volt már az alámerülésre. Tekintettel az akkori nagy hőszégre, a madarat helyi preparátorhoz adtam, aki igen szépen tömte ki. Az elejtett gácsér gyönyörű, nefeleges színű hatalmas csőre 24 órával a lelövés után teljesen megfeketedett, erősebben és egyenletesebben, mint ahogy a fütyülőrécék feketeszegélyes, sötéthamukék csőre is megfeketedik.

Hogy beszámolómmal teljes legyen, ehelyütt is hálás köszönetet mondok bizalmas munkatársamnak, Mágocs József állami halórnek, akivel három esztendei együttműködésem oly sok madártani eseménye között a pellérdi kékesörű récék témája volt a legnagyobb élményünk.

A VÁGÁSOK TERMÉSZETES ÚTON VALÓ FELÚJÍTÁSÁNAK SZEREPE AZ ÖTÉVES ERDŐGAZDASÁGI TERVBEN

Urbánty Ignác
(Eger)

Az ötéves erdőgazdasági terv országunk erdősültségének emelése, ezzel a faanyaggal való jobb ellátottság, közvetve pedig a csapadékviszonyok javítása és alföldi klímánknek a mezőgazdasági többtermelés és a jobb egészségi viszonyok biztosításához való megszilárdítása végett nagy területek erdősítését tűzte ki a szakemberek feladatául. Ezen területek nagyobb részben volt erdőterületek felújítatlan vágásai (140.000 kat. hold), rontott erdők (40.000 kat. hold) és kopárok (20.000 kat. hold), kisebb részben új erdőtelepítések (40.000 kat. hold) egyéb, művelésre alkalmatlan szíken, vagy futóhomoktalajban.

A gyakorlati szakemberek előtt ismeretes, hogy mily nagy fáradsággal, többször ismétlődő nagy költséggel járnak a hazai aszályos időjárás mellett nemcsak a szikes és homokterületek, de még az elgazosodott, elgyomosodott, különben jótalajú felújítatlan vágások

sikeres beerdősítései, sőt, vannak elkopárosodott vágások és szikes területek, melyeknek beerdősítése a legjobb elméleti és gyakorlati szaktudás, a leglelküismeretesebb igyekezet és a nagy pénzáldozatok mellett sem lesz teljesen tökéletes.

Hogy minél több költség és kiviteli idő jusson ezen rossz, vagy elrontott talajú területeknek a terv keretében való beerdősítéséhez, minden erdőgondnoknak legelső kötelessége, hogy a kezelésében lévő erdőállományokban, melyekben erre az adottság megvan, az erdőnek *természetes úton, magról való* felújítását a *fokozatos felújító vágásmódnak* az adott állomány-, talaj- és kitettségi viszonyokra legalkalmasabb módjával biztosítsa, mely a leggyorsabb, a legolcsóbb, a jövő legjobb állományait biztosítja és az őstalajt a legjobban védi.

Tíz évig szolgáltam a csapadékos Kárpátokban, 20 évig az aszályos Mátrában és Bükkben. A Kárpátokban az akkor még divatos, a

nagy fatömegek kihozatala végett gazdaságosabb, nagykiterjedésű tarvágásokban végzett igen könnyű és eredményes fenyő- és tölgy-erdősítéseim után igen szomorúan csalódtam a Mátra és Bükk száraz klímájában az első világháború utáni nagy fajsúlyban legnagyobb részben fakitermelőcégek után visszamaradt tarvágások nagy ambícióval és a fentiekhez hasonló siker reményében végzett tölgy- és fenyő-erdősítéseimben.

Bár nagy áldozatok és költségek árán, három-négyszeri ismétléssel sikerültek ezen erdősítések, de a könnyedén keresztülvitt, áldozat nélküli, fokozatos felújító vágásmód alkalmazásával elért természetes felújítások még szebb eredményei után mindinkább kialakult bennem azon megdönthetetlen vélemény, hogy a Mátrában és Bükkben, valamint a hozzá hasonló klímájú és talajú erdőségekben a fokozatos felújító vágásmóddal végzett természetes felújítás az egyedüli gyors, olcsó és biztos módja az erdők eredményes felújításának.

Munkaversenyeket írtak ki a csemetenevelésre, a mesterséges erdősítésekre, melyek mind az ötéves erdősítési terv mielőbbi keresztülvitelének biztosítását célozták, nagyon helyesen — de miért ne hirdessünk versenyt és miért ne lelkesítsük a fiatal kartársakat és az idősebbek közül azokat, akik legnagyobb részben csak a Felvidéken szereztek tapasztalatokat, az arra alkalmas állományoknak az ötéves erdősítési tervnek gyorsabb, sikeresebb és olcsóbb keresztülvitele végett természetes úton, fokozatos felújító vágásmóddal való felújítására. Be kell ismernünk, hogy, különösen a második világháború alatt és utána az első években, de, bár ritkábban, még ma is — főképpen a fakitermelőcégek, az erdőbirtokossági társulatok és magán-erdőbirtokosok által, de saját üzembem is — történtek és történnek olyan tarvágások, melyek az erdő természetes felújítását nem biztosították, vagy biztosítják, így gyarapították vagy gyarapítják azon vágásterületek számát, melyeket az ötéves tervben drága pénzen kell majd beerdősíteni, holott nagyobb jövőbelátással, a helyi adottságok célhoz vezető mérlegelésével, a vágásmódnak a sikeres, természetes felújítás érdekében való megállapításával — nemcsak a könnyebb kitermelésre és olcsóbb kiszállításra gondolva — igen nagy számot kitevő vágásterületek kiestek volna az ötéves terv kötelező erdősítési előírása alól és az ezen területekre előírányzott tetemes költségek a sekélytalajú kopárok, a rontott erdők, szíkek és futóhomokterületek nagyobb mennyiségére és eredményes beerdősítésére lennének fordíthatók.

Jó szakemberek is mondják, hogy a mesterséges erdősítéssel jobban meg tudjuk választani azt a fajtát és elegyarányt, amely az adott talajnak, kitettségeknek és klímának leginkább megfelel és a már kiélt talajokat a kiválasztott talajjavító fajfajjal ismét termékenyvé tehetjük, vagy a helyesen alkalmazott ültetési hálózattal és elegyarányával, a termőhelynek egyenletes kihasználásával a véghasználatnál a legnagyobb és legértékesebb fatömeget nyerhetjük. Ugyanezen célokat a természetes felújítással is elérhetjük, miután a természetes felújítást csak oly állományokban és talajban alkalmazzuk, melyeket arra még alkalmasnak tartunk. Így főképpen a még egészséges és jó talajú bükk- és tölgyállományokban, vagy azok-

nak egymással, vagy körissel, juharral, szillel, gyertyánnal és cserrel való elegyedésében, amidőn a fokozatos felújító vágások kiszérendő faanyagának csoportos, vagy méginkább egyenkénti kijelölésével és a legalkalmasabb magtermőfák meghagyásával szabályozhatjuk a tenyészteni szándékolt fajok legkedvezőbb elegyarányú megtelepülését.

A jó sűrűn megtelepült természetes újulatban pedig a szakszerű tisztítással és gyéritéssel biztosíthatjuk azt a kívánt sűrűséget és elegyarányt, amely a véghasználatnál a legnagyobb és legértékesebb fatömeget szolgáltatja.

A fokozatos felújító vágásmóddal a talaj sem a kopárosodásnak, sem az elgazosodásnak és elgyomosodásnak, vagy elszegényesedésnek nincs úgy kitéve, mint a tarvágásnál, miután az részben az öreg állomány, részben a különböző korú természetes újulat által állandóan védve van és a szükséges alomtakaróban részesül.

Amennyiben a felújító vágások vezetésébe becsúszott hiba, vagy az elmaradt makktermés folytán az újulatban kisebb-nagyobb foltok maradnának, módunkban van a hézagokat az elegyítésre tervezett fajokból csemetékkel, vagy maggal mesterségesen pótolni, de lényegesen kevesebb költséggel.

Sokat hallottunk az idén a mesterséges erdősítésekben, makkvetésekben a vaddisznó, csemeteültetésekben a szarvas, őz és nyúl által okozott károkról. A természetes felújításokban mindezen vadkárok alig észrevehetően mutatkoznak, miután a makkból való felújításnál a vad minden makkot nem eszik fel, a gyakorlat mutatja, hogy még közepes makktermésnél is elegendő, sokszor kefesűrű újulat marad még oly vágásokban is, melyeket a vadak felkeresnek, sőt, túrásukkal, kaparásukkal elősegítik a makknak a talajba való mélyebbre jutását és betakarását. A kinőtt, sokszor kefesűrű újulatban pedig a vad a csemetéknek egészen kis százalékát rágja le. A vadragott csemeték tisztításánál és az első gyéritésnél kiszérendők. Tapasztalatból tudjuk azt is, hogy a vadak a sűrű fiatalost inkább csak búvóhelynek használják, míg szívesebben mennek táplálkozni a ligetes, hézagos erdősítésekbe.

Vázlatosan iparkodtam kartársaim előtt a vágások természetes úton való felújításának szak szempontból való és pénzügyi előnyeit és eredményesebb voltát leírni és főképpen a fiatal kartársak figyelmét felhívni a még meglévő, kezelésükben álló, arra alkalmas állományoknak természetes úton, fokozatos felújító vágásmód alkalmazásával való felújítására és az elszérendő tarvágásoknak elkerülésére, hogy ilymódon a vágások mesterséges felújításának elkerülhető tetemes költségeit megtakarítva, minél nagyobb összegek jussanak az ötéves és a későbbi erdősítési terveinkben az új erdők, kopárok és rontott erdők beerdősítésére, országunk erdősültségének mielőbbi és minél nagyobb százaléku emelésére, az erdős Magyarország megvalósítására.

Hirdessük meg nemzeti vállalatainknál és erdőgondnokságainknál a munkaversenyt az 1950. évi vágáskijelöléstől kezdve a vágásoknak természetes úton való minél eredményesebb és olcsóbb felújítására és az így megtakarított erdősítési költségeknek minél nagyobb terjedelmű kopárok, rontott erdők és új erdőterületek beerdősítésére való fordítására.

